

school learners (differentiation of activity). Value principles of school learners are developed through various situations that textbook characters find themselves in. Visual material is used for development of value principles in the textbook “Mano pasaulis“. The authors of “Gilė“ and “Raktas“ use open questions for development of value-based principles. School learners may also acquire value principles performing tasks. The number of such tasks increases in “Raktas“ from year to year, their number decreases in “Mano pasaulis“, whereas the number of such assignments remains the same in “Gilė“. The survey revealed that values of *communication with other people* receive more attention in all the three textbooks for 1st form. The textbooks “Gilė“ allocate least attention to the development of values related to the self.

Key words: value-based principles; surrounding world learning; textbooks, primary school.

SPALVINĖS APLINKOS SVARBA UGDANT VAIKO NATŪRALISTINĮ INTELEKTĄ

Zinaida Žvinklienė

Vaikų lopšelis-darželis „Vyturėlis“, Pakruojis

El. paštas: zinaida.zvinkliene@gmail.com

Įvadas

Gamta – tai ne tik didelė ir beveidė biosfera. Tai medis prie tavo ir mano namų, tame medyje švilpaujantis varnėnas, žolė, kurios žalumą rudenį užkrenta lapų geltonis. Ilgos vasaros dienos yra geltonos, oranžinės ir raudonos. Ilgoji žiemos naktis – tai daugiausia mėlyni atspalviai, į kuriuos įlieta truputį žalumos (Balbierius, 1990). Spalvos mus supa visur: namų interjere, darbe, kavinėje, teatre, sode, miške ir visur kitur, kur tik mes bebūtu-me. Spalvos mus supa visada: dieną, naktį, ryte, vakare, žiemą, vasarą, rudenį, pavasarį. Kitaip tariant, spalvos yra kasdienis mūsų palydovas, kuris niekada neatsitraukia. Spalvinė gyvenimo aplinka gali lavinti arba, priešingai, gniuždyti emocijas. Gali teikti jėgų, jaudinti, dovanoti džiaugsmą, kelti ilgesį, spinduliuoti šilumą ar dvelkti šalčiu. Spalvos pasižymi ne tik psichologiniu poveikiu, jos veikia ir fiziškai: raudoname kambaryje net ir užrištomis akimis žmogui padažnėja pulsas, o žaliame – sulėtėja. Net ta pati spalva, priklausomai nuo jos tono ir intensyvumo, gali sukelti žmogui tiek teigiamų, tiek neigiamų emocijų.

Kalbėdami apie vaiko spalvinį suvokimą, galime teigti, kad vaikui spalva yra daugiau negu techninė priemonė. Vaikas pilnas įspūdžių, emociingas, jam giliai įstringa į atmintį kai kurie matyti ar girdėti įvykiai, jų sukeltos emocijos. Spalvomis vaikas išreiškia vaizduojamų įspūdžių emocinį krūvį. Jos yra vaiko nuotaikų ir jausmų, jo požiūrio į vaizduojamą dalyką išraiška.

Vaikas konstruoja arba kuria savitą pasaulio suvokimą, vykstant sąveikai su kitais vaikais, su tėvais, aplinka. Tiesioginis sąlytis su gamtine aplinka padeda formuoti ne tik vaizdinius bei naujas sąvokas, suprasti gamtos reiškinius, priežasties ir pasekmės ryšius, bet ir plėtoti pažintinį, emocinį bei estetinį santykį su gamta (Vilkonis, 2008).

Vaiko gabumus lemia įgimtų savybių ir aplinkos sąveika. Tai reiškia, kad šie gabumai gali arba sunykti, arba atsiskleisti. Gabumus puoselėti gali padėti intelekto pažinimo ir plėtojimo modeliai. Vienas iš jų yra amerikiečių intelekto tyrėjo Harvardo universiteto psichologijos profesoriaus Hovardo Gardnerio apibrėžtas modelis. Remdamasis konkrečiais kriterijais, mokslininkas apibrėžė devynis intelekto tipus. Vienas iš jų – natūralistinis intelektas. Vaikai, kuriems būdingas šis intelektas, stebi gamtą, pastebi aplinkos pasikeitimus, mėgsta vadovauti eksperimentams, rūšiuoti objektus ir skirstyti juos pagal kategorijas, gamtai tyrinėti naudoti didinamuosius stiklus, mikroskopus, mėgsta rūpintis naminiiais gyvūnėliais ir sodininkauti (Trister Dodge, Colker, Heromon, 2007).

Vienas iš pažinimo kompetencijos gebėjimų – vaikas pažįsta artimiausios aplinkos daiktus, žmones, gamtą. Veikdamas praktiškai jis įsiklauso, apčiupinėja, glosto, uodžia, ragauja, stebi, kas vyksta jį supančiame pasaulyje, pasako pagrindinių spalvų pavadinimus, randa jas aplinkoje. Rūšiuoja, klasifikuoja daiktus pagal formą, dydį, spalvą (Ikimokyklinio ugdymo programa, 2007). Didelis dėmesys skiriamas spalvoms pažinti, spalvinei aplinkai kurti. Spalvinė aplinka – tai ne tik darželio vidinė aplinka, bet ir gamtinė, natūrali, kurios mums nereikia dirbtinai sukurti. Vaikai mėgsta gamtą įvairiu metų laiku, nes kiekvienas jų yra savotiškai įdomus ir turi savo spalvinį foną.

Idėja – noras sukurti vaikams jaukią ir malonią spalvinę aplinką, atsižvelgiant į jų poreikius bei sukauptą gamtos tyrinėjimo patirtį, paskatino išsiaiškinti, ar vaikų emocinė būseną tiesiogiai susijusi su aplinkos spalviniu fonu.

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti vaikų spalvinės aplinkos pasirinkimą ir suvokimo lygį.

Uždaviniai: 1. Kokias spalvas vaikai renkasi kaip labiausiai patinkančias.

2. Kokius spalvų atitikmenis gamtoje randa skirtingo amžiaus vaikai.

3. Kokios spalvinės aplinkos vaikai nori kasdieniame gyvenime.

Tyrimo metodologija

Tyrimą sudaro spalvų testas ir 2 apklausos. Tyrimas atliekamas su 40 4–7 metų amžiaus įstaigos vaikų grupe. Spalvų testas atliekamas, naudojant 8 spalvų (mėlynos, žalios, geltonos, raudonos, violetinės, rudos, juodos ir pilkos) korteles. Vaikas prašomas išsirinkti labiausiai patinkančias spalvas ir išdėlioti jas iš eilės. Rezultatai užfiksuojami ir grindžiami kanadiečių mokslininko Makso Liušerio spalvų reikšmių aiškinimu.

Mėlyna asocijuojama su jausmų gilumu, ji išreiškia romumą, jautrumą, nuovokumą, ramybę, švelnumą. Taip pat identifikuoja meilumą ir prierašumą.

Žalia asocijuojama su valios lankstumu ir pažymi gynimosi poziciją, polinkį į egoistiškumą, užsispyrimą, atkaklumą ir kategoriškumą bei pasitikėjimą savimi.

Geltona asocijuojama su spontaniškumu ir išreiškia siekimą, nuolatinį tyrinėjimą, įvairiapusiškumą, originalumą ir savitumą.

Raudona asocijuojama su valios galia ir išreiškia aktyvumą, troškimą, jėgą ir seksualumą.

Violetinė turi raudonos ir mėlynos spalvų savybių bei simbolizuoja pritarimą ir norą suprasti neįprastus dalykus.

Ruda siejama su jausmais, vertinama kaip patogi, šilta spalva.

Juoda reiškia maištą ir ignoravimą.

Pilka išreiškia kažko slėpimą ir nenorą pasirodyti bei būti pastebėtam.

Apklausa

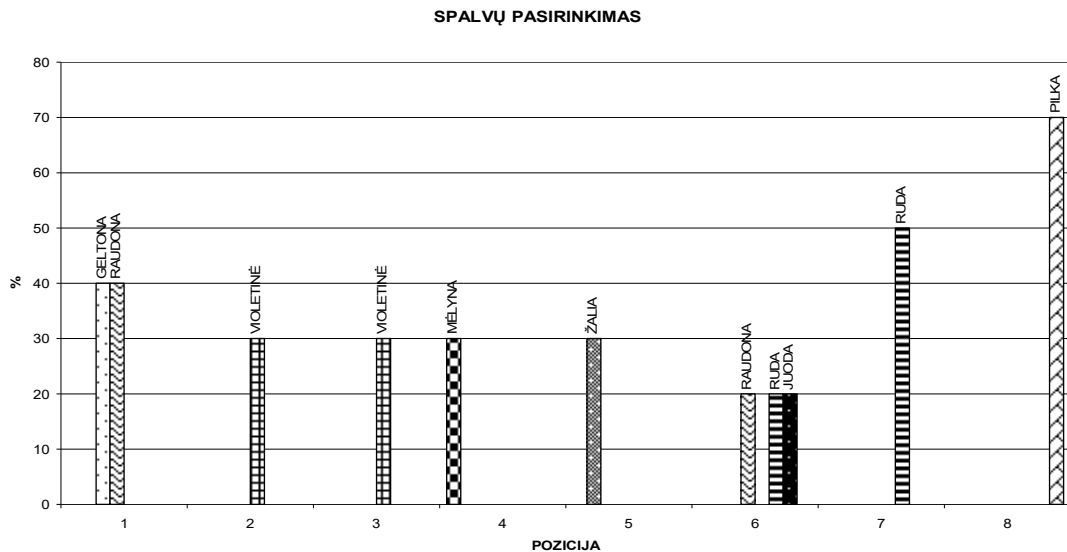
Norint išsiaiškinti, kokių ir kiek spalvų atitikmenų vaikai yra matę gamtoje, atliekama vaikų apklausa „Spalvos atitikmuo gamtoje“. Pateikiamos tos pačios spalvos, kaip ir spalvų teste: mėlyna, geltona, žalia, raudona, violetinė, ruda, juoda ir pilka. Nesikartojantys atsakymai apie spalvų atitikmenis gamtoje surašomi lentelėje. Fiksuojami rezultatai, daromos išvados.

Vaikų apklausos „Spalvinės aplinkos pasirinkimas“ atsakymai apie kambario spalvos pasirinkimą sugrupuojami ir užrašomi 10 būdingiausių.

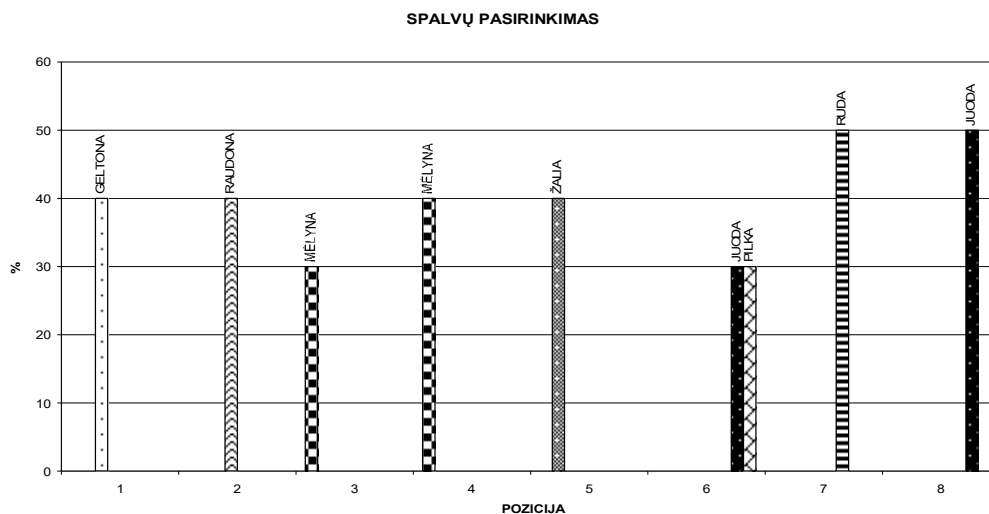
Tyrimo metodai: spalvų testas, apklausa, stebėjimai.

1 diagrama

Spalvų testas (4–5 metų vaikai)

Spalvų testas (6–7 metų vaikai)

Spalvų testo rezultatai

4–5 metų amžiaus vaikai pirmoje pozicijoje daugiausia renkasi net 2 spalvas: geltoną ir raudoną. Tai pasirinkimas, atitinkantis Makso Liušerio spalvų teoriją. O štai violetinė spalva dominuoja 2 ir 3 pozicijose, reiškia pritarimą, norą suprasti neįprastus dalykus. Vaikai gyvena pasaulyje, kuris pilnas stebuklų, nori juos suprasti, paaiškinti. 4 pozicijoje vyrauja mėlyna spalva, tai prierašumas, švelnumas, ramybė. Žalia spalva, reiškianti truputį egoistiškas apraiškas, kategoriškumą, pasitikėjimo savimi trūkumą, užima 5 poziciją. Raudona, ruda ir juoda nežymiai dominuoja 6 pozicijoje. Ruda ir juoda pagal spalvų teoriją visada daugiausia užima paskutiniąsias pozicijas, bet čia atsiradusi raudona spalva, jau kelia abejones. Vaikai, kurie renkasi šį variantą yra iš nepilnos šeimos, o vienas berniukas yra meniškos sielos, labai kruopštus, darbštus vaikas. Buvo matyti, kad atlikdamas testą jis labai jaudinasi. Juodą spalvą jis priskiria 3 pozicijai, kaip ir mergaitė iš nepilnos šeimos, neseniai išgyvenusi tėvelių skyrybas. Ruda spalva ryškiai dominuoja 7 pozicijoje, tai spalva, reiškianti jausmus, patogi ir šilta. Vaikai dar nelinkę daug kalbėti apie savo jausmus, jiems svarbiau emocijos, kurias gauna iš aplinkos. Ir paskutinėje 8 pozicijoje aptinkame vienišą pilką spalvą, kuri nėra vaikų mėgstama, nes, anot jų, tai neryški spalva.

5–7 metų vaikų spalvų pasirinkimas kiek skyriasi nuo jaunesniųjų. 1 pozicijoje jie daugiausia renkasi geltoną spalvą, tuo išreiškdami savo spontaniškumą, siekimą, nuolatinį tyrinėjimą, įvairiapusiškumą, originalumą ir savitumą. Raudona spalva nenusileidžia geltonai ir dominuoja 2 pozicijoje, tai reiškia, kad vaikai nusiteikę aktyviai veikti. 3, 4 pozicijos niekam neužleidžia mėlyna spalva, reiškianti vaikų prierašumą prie savo artimųjų, pedagogų, jie pilni švelnumo ir meilės. 3 pozicijoje atsirado ir juoda spalva, kurią renkasi vaikai, turintys raidos sutrikimų. Žalia spalva, kaip ir jaunesniųjų vaikų pasirinkime, toje pačioje 5 pozicijoje. Juoda ir pilka spalvos, susiglaudusios 6 pozicijoje, rodo, kad vaikai

nelinkę maištauti ir ignoruoti. Ruda spalva, užimanti 7 poziciją, reiškia, kad jausmai dar bręsta ir apie juos nelinkę kalbėti. O paskutinėje, 8 pozicijoje, vis dėlto liko juoda spalva, nes, anot vaikų, jie jos paprasčiausiai nemėgsta, bijo.

Spalvų testo išvados

Pagal gautus spalvų testo rezultatus galima teigti, kad vaikai spalvas renkasi panašiai, nepriklausomai nuo amžiaus, tačiau vyresnių vaikų pasirinkime pirmoje pozicijoje dominavo šiltesnė geltona spalva. Spalvos, esančios sąrašo pirmose dvejose pozicijose, atspindi trokštamus tikslus. Tai yra savybės, kuriomis tikima ir manoma, kad jos padės įgyvendinti įvairius sumanymus, troškimus. Trečioje ir ketvirtoje pozicijose esančios spalvos atspindi dalykus apie tai, kaip dabar matoma savo situacija ir kaip ji veikia elgesį ir veiksmus. Penktoji ir šeštoji pozicija rodo savybes, kuriomis nesivadovaujama, bet galima pasinaudoti, jeigu bus reikalinga. Ir galiausiai septinta ir aštunta pozicijos yra tos savybės, kurios slepiamos ir atmetamos. Keletas vaikų rinkosi tamsias spalvas kaip labiausiai patinkančias. Manoma, kad tai lemia jų emocinė būseną.

1 lentelė

Apklausa „Spalvos atitikmuo gamtoje“ (4–5 metų vaikai)

Spalvos pavadinimas	Atitikmuo gamtoje	Vnt.
1. Mėlyna	Dangus, debesys, vanduo, jūra.	4
2. Geltona	Saulė, šuo, katytė, smėlis, bulvės, žvaigždutės, mėnulis, lapai, liūtas, laistytuvas.	10
3. Žalia	Lapeliai, žolė, gėlės kotas, medis, žiogas, varlė.	6
4. Raudona	Saulė vakare, burokėlis, gėlės, boružėlė.	4
5. Violetinė	Gėlės	1
6. Ruda	Medžio kotas, meška, grybo kepurė, „makliošė“, rudos akys, arklys.	6
7. Juoda	Voras, kirmėlė, arklys, karvė.	4
8. Pilka	Akmuo, nešvarus sniegas, žuvis, ežiukas, vilkas, dramblys.	6

Apklausa „Spalvos atitikmuo gamtoje“ (6–7 metų vaikai)

Spalvos pavadinimas	Atitikmuo gamtoje	Vnt.
1. Mėlyna	Jūra, debesys, dangus, upė, baseinas, delfinas, ryklis, žuvis, žibutės, griaustinis.	10
2. Geltona	Saulė, bananas, gėlės, lapai, bitė, medus, citrina, širšė, pienė, namo stogas, auksas, liūtas, kirmėlė, kukurūzas, medžio lapas.	15
3. Žalia	Žolė, eglė, lapai, medis, krūmas, vabalas, krokodilas, varlė, kukurūzų lapai, gėlės kotelis.	11
4. Raudona	Pomidoras, braškė, rožė, arbūzo vidus, lapai rudenį, paprika, grybas, musmirė, raudonas burokėlis, vyšnia, saulėlydis.	11
5. Violetinė	Drugelis, namas, vynuogės, gėlės, gėlės viduriukas.	
6. Ruda	Medis, meška, akys, šaka, lenta, lapas, kankorėžis, eglės kamienas, šaknys, kaštonas, šuo, plyta.	12
7. Juoda	Žemė, šuo, akmuo, debesys.	4
8. Pilka	Vilkas, akmuo, drugelis, debesys, plyta.	5

Apklausa „Spalvinės aplinkos pasirinkimas“

Visi pastebime, kad skirtingos spalvos mums teikia skirtingų emocijų. Remdamiesi savo jausmais, mes stengiamės apsupti save spalva, kuri daugiausia kelia teigiamų emocijų. Todėl rinkdamiesi ir kurdami savo interjerą spalvoms skiriame daug dėmesio. Tačiau renkantis spalvas reikia nepamiršti, kad jos gali psichologiškai veikti žmogų. Vaikams pateikiamas klausimas „Ar turi savo kambarį, kokios jis spalvos?“ Išrenkama 10 atsakymų, kurie nesikartoja.

1. Mano kambarys yra šviesiai žalios spalvos, ant sienų priklijuoti meškučiai ir peliukai. (Gerda, 6 m.)
2. Turiu savo kambarį, jo tapetai geltoni su kiškučiais, pati išsirinkau. (Patricija, 6 m.)
3. Neturiu savo kambario, bet norėčiau su Betmenu. (Domas, 7 m.)
4. Mano kambario sienos baltos, daug žaislų jame, paveikslų. Norėčiau, kad būtų mėlynas. (Tomas, 6 m.)
5. Man nepatinka šviesiai mėlynas kambarys, norėčiau raudono. (Gabija, 4 m.)
6. Neturiu savo kambario, norėčiau raudono arba mėlyno. (Edvinas, 6 m.)
7. Nežinau, norėčiau turėti kambarį, bet jis nebūtų mergaitiškų spalvų, pvz., violetinis. (Gediminas, 6 m.)
8. Turiu kambarį, bet noriu dar gražesnio, kokios mėlynos ar violetinės spalvos. (Tonis, 4 m.)
9. Kambarį gyvenu su broliu, labai norėčiau savo kambariuko, mažiuko, su daug barbių. (Evelina, 5 m.)

10. Nenoriu savo kambario, noriu būt su mama. (Rugilė, 4 m.)

Apklausų rezultatai

4–5 metų amžiaus vaikų nuomone, populiariausios gamtos spalvos – geltona, žalia, ruda, pilka. Tačiau spalvų atitikmenų gamtoje negali išvardinti daug. Violetinei spalvai sugalvojo tik vieną atitikmenį. 6–7 metų amžiaus vaikai turi sukaupe daugiau patirties, tyrinėdami gamtą. Jų atsakymuose dominuojančios gamtos spalvos yra geltona, ruda, žalia ir raudona. Tai teoriškai visiškai atitinka gamtos spalvas. Kiekine prasme jie pasakė žymiai daugiau spalvų atitikmenų gamtoje.

Dauguma vaikų dalijasi kambariu su savo broliu ar sese, kiti gyvena bendrame šeimos kambaryje. Iš apklaustųjų maždaug trečdalis vaikų negali džiaugtis savo kambariu.

Apklaustos metu galima pastebėti, kad ne visi vaikai yra patenkinti savo gyvenama aplinka, jos spalviniu fonu. Kai kurie visai nenori savo kambario, jiems smagu būti kartu su suaugusiais.

Apklausų išvados

4–5 metų amžiaus vaikams dar trūksta patirties tyrinėjant gamtą. Jiems aktualesnis visuminis spalvinis fonas negu atskiros detalės. 6–7 metų amžiaus vaikų spalvinis suvokimas labiau konkretizuotas, didesnis dėmesys skiriamas detalėms.

Priešmokyklinio amžiaus vaikams aktualu turėti savo kambarį, kuris atitiktų jų poreikius. Jie nori turėti savo stalą, ant kurio ruoš pamokas, kompiuterį.

Bendros tyrimo išvados

Žvelgdami į savo aplinką, vaikai pirmiausia atkreipia dėmesį į objektų formą bei spalvą. Formas visi priima vienareikšmiškai, o dėl spalvų viskas sudėtingiau. Dauguma vaikų renkasi ryškias ir šiltas spalvas. Kai kurie iš jų, daugiausia probleminiai vaikai (iš nepilnų šeimų, sutrikusios raidos), pirmenybę gali atiduoti ir tamsioms spalvoms. Stebima ir tokių vaikų, kurie nori gyventi itin ryškioje aplinkoje (raudonoje), iki tol nebuvę joje. Tai reiškia, kad vaikai linkę eksperimentuoti su spalvine aplinka. Jie nori turėti savo erdvę, kuri atitiktų jų emocijas ir poreikius.

Natūralistinis intelektas ugdomas sąveikaujant su gamta ir tobulėja kartu su vaiko amžiumi. Vyresnių vaikų jis yra labiau išreikštas, aukštesnio lygio nei jaunesnių. Vaikai, tyrinėdami gamtą, randa joje spalvų atitikmenis, t. y. tokios pat spalvos objektus. Svarbu, kad vaikai tikslingai stebėtų gamtą, atkreipdami dėmesį į smulčiausias detales, įvairiausius atspalvius.

Rekomendacijos

Kurdami ar atnaujindami aplinką vaikams, turime įsiklausyti į jų nuomonę, pageidavimus, kokias spalvas jie norėtų toje aplinkoje matyti. Rekomenduojama, kad vaikas turėtų

savo privačią erdvę, kuri tarnautų jo poreikiams, būtų funkcionali, teigiamai veiktų vaiko emocijas. Patartina laikas nuo laiko atnaujinti ar pakeisti spalvinį foną, nes vaikų pasirinkimas keičiasi. Jeigu vaikas pradeda rinktis visai kitokias spalvas (tamsesnes ar ypač ryškias), patartina atkreipti dėmesį į jo emocinę būklę.

Literatūra

- Balbierius A. (1990). *Žalias Nojaus laivas*. Vilnius.
- Gaižutis A. (1988). *Vaikystė ir grožis*. Kaunas.
- Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas.
- Ikimokyklinio ugdymo programa. (2007). *Auk, vaikeliai!*. Pakruojis.
- Trister Dodge D., Colker L. J., Heromon C. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius.
- Vilkonis R. (2008). *Neuždarykime vaikystės tarp sienų keturių*. Šiauliai.
- Prieiga per internetą: <http://www.kindergarten.lt/> (žiūrėta 2011-01-13).
- Prieiga per internetą: www.indec.lt/spalvos_interjere.htm. (žiūrėta 2011-01-02).
- Prieiga per internetą: www.spalvupasaulis.lt/default.asp?ID=1335 (žiūrėta 2011-02-03).

Summary

THE IMPORTANCE OF THE COLOUR ENVIRONMENT IN THE CHILD'S NATURALISTIC INTELLECTUAL DEVELOPMENT

Zinaida Zvinkliene

Pakruojis Nursery School-Kindergarten „Vyturėlis“, Lithuania

A child, in the interaction with other children, adults and the environment, creates a unique understanding of the world. He knows the world in all senses, observes what is happening, knows basic color names, finds them around himself/herself. Nature gives the child natural learning tools that create a special colour background, the emotional tone for education (learning) process.

The color is a daily children's companion, which never disappears. Through various objects and phenomena color living environment educates a kid or, conversely, crushes the child's emotions.

Preschool focuses on children's knowledge of colors, creating color environment. Color environment appears not only inside the kindergarten's environment, but it is also natural. A child likes the nature at different seasons of the year, because everyone has his/her own way of fun and has his/her own color background. The color to a child is more than a technical tool. Colors help to express emotional experiences.

Various tests, color tests help to determine what colors children love most, which ones dominate in the children's drawings, what seasons are the favourite because of their color background, what color of the room, kindergarten's environment the children would like most.

Canadian scientist's Max Lusher's color test helps to reveal the hidden child's mood and stress. Howard Gardner's intelligence theory is oriented towards the fostering of intellectual abilities and cognitive development of the model. Naturalistic intelligence helps to develop the children's respect and love towards the nature, the ability to watch it sensitively.

Key words: perception, Max Lusher's color test, Howard Gardner's intelligence's variety theory, naturalistic intelligence.